

Canllawiau ar Reolaeth, Adfer a Chreu

Tir Glas Asid

Bwriedir i'r ddalen arfer da hon fod yn arweiniad sylfaenol ar gyfer perchnogion tir a rheolwyr tir i gadw a hyrwyddo gwerth bioamrywiaeth Tir Glas Asid a helpu i sicrhau eu dyfodol. Dynodwyd Tir Glas Asid fel cynefin blaenoriaeth yng Nghynllun Gweithredu Bioamrywiaeth y Deyrnas Gyfunol a hefyd y Cynllun Gweithredu Bioamrywiaeth Lleol ar gyfer Blaenau Gwent gan y bu gostyngiad difrifol yn ei niferoedd yn genedlaethol ac yn lleol.

Yn syml, mae **bioamrywiaeth** yn golygu 'popeth byw'. Mae'n cyfeirio at amrywiaeth cyfoethog y planhigion ac anifeiliaid gwyllt o'n cwmpas ynghyd â'r cynefinoedd sy'n eu cefnogi.

Mae Rhywogaethau Blaenoriaeth y Cynllun Gweithredu Bioamrywiaeth Lleol yn gysylltiedig gyda'r Cynefin hwn yn cynnwys:

Ysgyfarnog brown	Bronfraith y grug
Cnocell y coed	Madfall cribog mawr
Bod tinwyn	Gwiber
Cornicyll	Brith perlog
Ehedydd	Capiau cwyr

Cornicyll

Disgrifiad Cynefin

Mae Tir Glas Asid yn digwydd ar dir uchel (dros 300m) a thir isel (islaw 300m). Mae Tir Glas Asid Iseldir yn dod yn gynyddol brin. Mae'n digwydd ar bridd asidig gwael sy'n draenio'n

rhydd, cerrig asid megis tywodfaen neu haenau megis tywod a gro. Ym Mlaenau Gwent, fe'i ceir yn bennaf ar lethrau uchel y cwm ac ardaloedd gwastraff glofa. Mae'r pH fel arfer yn amrywio o 4 i 5.5. Mae glaswellt nodweddiadol yn cynnwys peiswellt, cawnen cyffredin a brigwellt tonnog. Mae planhigion asid cysylltiedig nodweddiadol (gweler y llun islaw) yn cynnwys gwellt rhostir, dringol a tresgl. Gall perthi bach megis grug a llys hefyd fod yn bresennol ond ar ddwysedd isel. Mae'r strwythur tyfiant yn nodweddiadol fyr oherwydd cynhyrchiant isel. Mae clystyrau ar bridd bas yn medru cael eu sychu yn yr haf ac felly yn agored mewn strwythur gyda darnau mynych o dir moel.

© Peter Wakely-EN

Tir glas asid sych iseldir cyfoethog mewn rhywogaethau – Planhigion asid nodweddiadol

Ffactorau yn Effeithio ar Gynefin

- Colli a darnio cynefin o ddatblygiad (yn arbennig adfer cyn safleoedd tomenni mwynol/glofa a datblygiadau tai/diwydiannol)
- Gwelliannau amgylcheddol, yn neilltuol drwy ddraeniad, aredig, ailhadu, triniaeth gwrtaith neu blaladdwr, calchu, gosod biswail, trosiant i dir â'r a symud o ladd gwair i gynhyrchu biswail.
- Diffyg pori yn arwain at ymlediad gwair bras ac ysgwrfa.
- Trefniadau pori amhriodol gan ddefaid, gwartheg a merlod megis lefelau gorburi ar yr amser anghywir o'r flwyddyn, sy'n achosi diraddio'r gynefin.
- Esgeulustod yn arwain at redyn yn ymledu.
- Plannu coedwigaeth.

© PN Watts-EN

Arfer da

Diogelu, cynnal a hyrwyddo unrhyw ardaloedd o Dir Glas Asid drwy:

- Cynnal glaswellt cyfoethog ac amrywiol drwy ostwng amllder pori neu dorri. Gall pori rhy drwm arwain at golli rhywogaethau sensitif. Cytuno ar drefn yn cynnwys pori ysgafn (fel arfer rhwng 0.4 a 0.75UDA/ha/pa) a/neu dorri ysgafn. Yn gyffredinol, gyda'r math hwn o gynefin, mae angen tywarchen fyr o lai na 5cm mewn uchder.
- Ceisio gweithredu trefn gweirglodd le caiff y gwair ei dorri ddiwedd mis Gorffennaf. Os yn pori, dilyner y toriad gan bori'r adladd hyd ddiwedd mis Chwefror. Os yn torri, gall toriad Gorffennaf fod angen ail doriad ym mis Medi i adael gwellt rhag crynhoi. Caiff y weirglodd wedyn ei gadael heb ei chyffwrdd hyd fis Gorffennaf pan gaiff ei thorri eto.
- Os yn torri, symudwch y toriadau bob amser i atal adeiladu maethion rhag crynhoi a phorfa helaeth yn dominyddu'r tir glas asid.
- Rheolwch redyn drwy dorri neu chwistrellu ar ôl y tymor bridio adar ddiwedd Gorffennaf/diwedd Awst. Gadael rhedyn ar lethrau serth neu gwliau. I gael y canlyniadau gorau, rhoio/torri rhedyn ddwywaith y flwyddyn ym Mai/Mehefin ac ato yng Ngorffennaf/Awst. Cyflawnir gostyngiad sylweddol mewn 5 mlynedd.
- Symud unrhyw ysgwrfa ymledol (yn arbennig bedw ac eithin) rhwng Hydref i Mawrth drwy un ai dynnu â llaw neu dorri neu fel arall bydd hyn yn bwrw cysgod ac yn trechu rhywogaethau gweirglodd traddodiadol. Dylai bonion gael eu trin yn unigol gyda phlaladdwr addas i atal ailddyfu.
- Cynnal ardaloedd o dir moel mewn tir glas asid sychach i roi lleoedd lle gall planhigion bach, oes-fer dyfu a hadau aeddfedu. Mae rhai mathau o bryfetach hefyd angen pridd rhydd, pridd moel, neu dywod fel lleoedd ar gyfer nythu a basgio.
- Rheoli ymlediad chwyn megis llysiau'r gingroen, esgyll, danadl poethion a dail tafol a rhywogaethau estron megis ffromlys chwarennog a canclwm japan. Meddir rheoli hyn gyda'r difrod isaf posibl i fywyd gwyllt. Meddir tynnu llysiau'r gingroen ym mis Mai cyn iddo hadu. Gall esgyll, danadl poethion a dail tafol gael eu rheoli drwy ei torri i uchder o tua 15cm cyn iddynt flodeuo a hadu. Bydd ffromlys chwarennog a canclwm japan angen eu trin yn unigol gyda phlaladdwr addas.

Adfer ardaloedd o Dir Glas Asid drwy:

- Trosi tir glas wedi ei wella i dir glas wedi ei led-wella drwy dorri gwellt yn flynyddol a stocio ar 1.0UDB/ha/pa, neu gymryd cnwd gwair blynyddol ym mhob un o'r dair blynedd gyntaf a stoc yn 0.75UDB/ha/pa. Rheoli'r tir glas heb ddefnyddio unrhyw galch, gwrteithiau organig neu anorganig.
- Rheoli glastir wedi ei led-wella heb ddefnyddio unrhyw drin neu wrteithiau anorganig. Stocio ar rhwng 0.4 a 0.75UDB/ha/pa.

Creu ardaloedd newydd o Dir Glas Asid drwy:

- Edrych am gyfleoedd ar gyfer creu cynefin lle mae pridd wedi ei drin yn fas, yn brin o gylch ac anffrwythlon. Hyn sy'n rhoi'r cyfle gorau i greu Tir Glas Asid cyfoethog mewn rhywogaethau.
- Ar ardaloedd o lefelau uwch o ffrwythlondeb, dylai'r pridd uchaf gael ei symud i'r isbridd oddi tano.

Adfywio Naturiol

- Hwn yw'r opsiwn gorau gan y bydd hyn yn sicrhau fod planhigion o stoc genetig ac felly yn addasu'n dda i'r pridd ac amodau lleol. Gall adfywiad naturiol gael ei hyrwyddo drwy ffensio ardaloedd addas megis tir â neu dir moel i atal pori, a chaniatáu i hadau o fewn y pridd (y banc hadau) i egino, neu hadau i wasgaru o ardaloedd cyfagos o Dir Glas Asid cyfoethog mewn rhywogaethau.

Hadu/Plannu

- Gwneud unrhyw waith paratoi pridd a hadu yn yr Hydref, gan osgoi unrhyw gyfnodau gwlyb neu farugog.
- Paratoi'r tir i annog adfywiad naturiol neu ar gyfer hadu/plannu drwy balu gyda llaw neu droi gyda peiriant ar gyfer prosiectau graddfa fach; aredig, llyfnu neu droi a peiriant ar gyfer graddfa fawr. Ar gyfer hadu, dylai'r pridd gael ei drin fel ei fod yn fân iawn a rhydd o gerrig i roi gorchudd hadau da.
- Symud unrhyw hadau lluosflwydd megis esgyll, dail tafol ag ati drwy driniaeth unigol gyda phlaladdwr addas neu dorri rheolaidd, yn arbennig yn ystod y flwyddyn gyntaf, gan y bydd y rhain yn trechu blodau gwyllt gweunydd. Dylid symud pob toriad. Dylai rheolaeth chwyn barhau nes y bydd y tir glas yn sefydlu.

© Paul Glendell-EN

Casglu hadau tir glas

- Ceisio defnyddio had a gasglwyd o ardaloedd lleol o Dir Glas Asid heb ei wella. Un ffordd o ostwng costau yw cynaeafu'r gwair cyfoethog mewn had, un ai fel beliau neu fel gwair rhydd ym mis Gorffennaf, a'i wasgaru ar dir heb wahanu'r hadau. Ar ardaloedd bach, medrir hadu had gyda llaw neu eu osod ar ardaloedd mwy gyda peiriannau ar dractor megis chwalwyr gwrtaith a hadwyr slot sy'n agor sribed yn y tywarch y mae'r had wedi eu plannu.
- Os na fedrir cynaeafu'r had o weunydd lleol, yna medrir prynu hadau neu blanhigion brodorol wedi eu tyfu mewn pot gan gyflenwr bywyd gwyllt sydd ag enw da. Y cymesurau perthynol o gymysgedd bywyd gwyllt yn ôl pwysau fel arfer yw 80% glaswellt a 20% blodau gwyllt.
- Dylid cael cyngor pellach ar gymysgedd priodol o hadau/planhigion, technegau hadu/plannu ac ôl ofal a rheolaeth.

Peidiwch gwneud unrhyw un o'r pethau dilynol heb ofyn am gyngor pellach yn gyntaf:

- Llosgi unrhyw dyfiant.
- Aredig, trin neu ailhadu gyda chymysgeddau had amhriodol neu lyfnu gyda chadwyn.
- Gosod unrhyw systemau draenio newydd, clirio unrhyw

Dalier sylw: mae'r argymhellion o fewn y ddalen hon ar gyfer arweiniad yn unig. Oherwydd cymhlethdod coetiroedd unigol a'r rhyngweithiau o'u mewn, fe'ch cynghori i geisio cyngor arbenigol gan sefydliadau perthnasol o'r camau cynnar. Medrir hefyd lawrlwytho'r ddalen hon o wefan Partneriaeth Bioamrywiaeth Blaenau Gwent 'Gwe Bywyd'. Medrir cyrchu hyn drwy www.blaenau-gwent.gov.uk

ffosydd, gostwng lefelau dŵr presennol, neu effeithio ar ddraeniad naturiol a nodweddion gwlypdir megis pyllau a hydau dŵr.

- Gosod unrhyw bladdwyr neu chwynladdwyr o fewn 10m o Dir Glas Asid os nad yn trin chwyn hysbysadwy a rhywogaethau ymledol megis rhedyn a mieri. Bydd angen cymeradwyaeth Asiantaeth yr Amgylchedd ar ddefnydd chwynladdwyr ar neu'n agos at ddŵr.
- Gosod unrhyw wrtaith anorganig neu organig, megis dom fferm, biswail, llaid carthion, dom ieir neu bysg mâl o fewn 10m o Dir Glas Asid.
- Gosod unrhyw galch, basig slag, gwymon calchedig neu unrhyw ddefnyddiau eraill i newid asidrydd y pridd.
- Cyflwyno gêm neu newid arferion presennol.
- Cynnal unrhyw fwydo ychwanegol neu osod unrhyw gafnau dyfrio.

Cyfraddau Stocio

Dynodwyd y trosiannau dilynol dan y cynllun Tir Gofal a gaiff ei redeg gan Gyngor Cefn Gwlad a bydd yn weithredol pan yn cyfrif cyfraddau stocio:

	Unedau Bywyd Gwyllt (UBG)
1 Bwch Laeth	= 1.0 UBG
1 Bwch Eidion (llai na 24 mis)	= 0.6 UBG
1 Bwch Sugno	= 1.0 UBG
1 Mamog (gyda neu heb oen)	= 0.15UBG
1 Ceffyl	= 1.0 UBG

Cyngor Pellach

Partneriaeth Bioamrywiaeth Blaenau Gwent
Rhoi cyngor ar adfer cynefinoedd a rhywogaethau blaenoriaeth o fewn y Fwrdeisdref Sirol.
Ffôn: 01495 355702

Cyngor Bwrdeisdref Sirol Blaenau Gwent
Gweinyddu'r Cynllun Grant Gweithredu Bioamrywiaeth sy'n cynnig grantiau bychan hyd at £2,000 i berchnogion tir a grwpiau cymunedol ar gyfer prosiectau bioamrywiaeth.
Ffôn: 01495 356070

Cyngor Cefn Gwlad Cymru (CCW)
Gweinyddu Cynllun Amaeth-Amgylchedd Tir Gofal lle mae grantiau ar gael ar gyfer amrediad eang o waith rheolaeth cynefin ar ffermydd.
Ffôn: 02920 772400

Asiantaeth yr Amgylchedd Cymru
Gweinyddu caniatâd chwynladdwyr ger llwybrau dŵr **Ffôn: 08708 506506** ac yn rhedeg y Llinell Arbennig Llygredd **Ffôn: 0800 807060**